

Журбелюк Галина Володимирівна
Києво-Могилянська академія, м. Київ
e-mail: galinavlad@ukr.net

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ПРАВОВОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ СВОГО НАРОДУ

Вивчення ментальних ознак власного народу, виявлення їх проявів в нашому сучасному житті, на яке все помітніше впливають загальноцивілізаційні процеси, соціально-економічні трансформації глобального характеру, набуває для України все більшого значення, завершуючи остаточний перехід із площини пошуково-етнографічної до теоретико-прикладної із новим статусом задачі конче невідкладної і архіважливої. Це можна простежити, зокрема, у політико-правовій сфері, аналізуючи все, що пов'язано із нігілістичними проявами у праві, проявами, які заважають спільному просуванню по шляху утвердження принципів верховенства права. Тому ці аспекти стають особливо цікавими для молодих правників, які в переліку перших

конкретних кроків по вдосконаленню у майбутній перспективі сучасного суспільного і державного життя завданню по предметному вивченню ментальності сучасних українців і подоланню правового нігілізму, надають неабияке значення.

Організація процесу вивчення ментальності українства у вищій школі пов'язана із певними складностями. Оскільки він об'єктивно потребує крім загальних знань у сфері права і правової культури заглиблення не тільки в глибини політичної історії, але й у тонкощі психічної будови людини, виникає потреба у вирішенні відловних кадрових питань. Але практика самостійного 20-річного поступу України остаточно підтвердила: оскільки ментальність народу, як глибинний, інтегрований вияв його індивідуальної і колективної свідомості, підсвідомого і надсвідомого, безпосередньо впливає як на рівень загальної культури, так і на хід, наслідки державотворення, подальше ігнорування її проявів або невжиття ефективних заходів щодо розвитку правової культури може мати незворотні наслідки. Йдеться, насамперед, про дві небезпеки, пов'язані із втратою нацією своєї самотунності або хронічною квестимісністю (другорядністю).

Загальновідомо, що кожна нація живе за певними принципами, філософськими поглядами, має своє світобачення і кінцево визначену систему цінностей, що яскраво виділяє її самотунність, віддзеркалює особливість її ментально-психічного устрою. Розвиток сучасних націй відбувається не прямолінійно, а полілінійно, перманентно-дискретно (з перервами), циклічно, із тільки їм притаманним ритмом, послідовно проходячи етапи генезису і росту, розквіту і затухання, занепаду і відродження. Додамо, що українська нація, як невід'ємна складова західноєвропейської цивілізації, яку від П.Гольбаха і Л.Моргана до Л.Февра, К.Ясперса і А. Тойнбі називали цивілізацією прогресивного типу розвитку, формувалась під впливом античного світу і ідеології християнства, принципу індивідуалізації, демократичних традицій. На усі основні «виклики», визначені А.Тойнбі в законі «виклики-«відгук» [1, с. 556-557], Україна давала свої відповідні «відгуки». А її сучасний стан засвідчує, що такі «відгуки» є недостатньо адекватними потребам нашого часу. Дослідження ментальних ознак українства, осмислення їх проявів у сфері нашого політико-правового життя, аналіз джерел їх формування і пролонгованих наслідків має допомогти вийти із цього глухого кута.

Починати варто із вдосконалення традиційних форм роботи із наступним запровадженням новітніх освітніх технологій. Так, одним з можливих найперших кроків може стати активізація реферативної роботи студентів, урізноманітнення тематики досліджень у сфері права актуальними проблемами розвитку нашої правової культури на сучасному етапі, у різні часи державотворчих пошуків українства, аналізом джерел правового нігілізму. Це може посприяти принципово новому осмисленню студентами творчої спадщини великих українців, серед яких ідеї Д.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського. А імена і твори М.Міхновського, Д.Донцова, Б.Кістяківського, Ю.Липи з їх державотворчо значущими проблемами та кмітливими, абсолютно сучасними спостереженнями щодо деяких проявів ментальності українства можуть значно загартувати дух і підняти наш енергетичний потенціал.

Наступним кроком може стати запровадження факультативного (вибіркового) навчального курсу для опанування проблемою в цілому. В межах цього курсу можна активно практикувати розподілення тем доповідей, надання студентам завдань із ситуативними завданнями, в яких вони можуть висловити свої міркування щодо розвитку в Україні державотворчих процесів, особливостей ментальності титульної нації. Варто закріпити цікавість молодих дослідників проведенням круглих столів, дискусійних клубів тощо.

Цікавим видом творчого пошуку і важливим кроком на шляху власного одухотворення молодих дослідників покликані стати роботи з проведенням джерелознавчих аналізів. Цілковито очевидно, що важливим джерелом творчого зростання студентської молоді має стати її

наполеглива і плідна робота, з одного боку, і нормативно-правовими актами, що посприяють опануванню доволі складною наукою права, її галузевим розмаїттям, з іншого боку, з розмаїттям науково-літературних джерел, що залишили учасники правотворчого процесу, які яскраво передають мотивацію дій творців закону, мету і прикладні завдання в процесі державо- і правотворення та їх власну оцінку отриманих результатів. Саме такий вид позааудиторної творчої роботи по написанню джерелознавчих аналізів ми пропонуємо нашим студентам для більш конкретного розуміння ними як особливостей кожного історичного періоду, що прожив наш народ, так і специфіки ментально-психічного віддзеркалення їх у діяльності законотворців, у поведінкових реакціях різних верств нашого народу.

Ще одним цікавим і ефективним шляхом можна активізувати роботу по одухотворенню студентської молоді, підняття її власної планки в оцінках можливостей зростання державотворчого потенціалу і впливу на нього ментальних ознак народу. Йдеться про проведення студентами навчальних екскурсій по вивченню українського досвіду державотворення у різні історичні періоди з використанням знань з топоніміки рідного краю, по висвітленню цікавих фактів з історії законодавства та його впровадження, по формулюванню власних оцінок щодо рівня розвитку правової культури державців і пересічних українців.

Вартій уваги і ще один вид навчальної роботи, який ефективно активізує в аудиторії роботу кожного студента, підсилює мисленевий процес в ході підготовки до залків і іспитів. Мова йде про проведення багатоваріантних письмових еспрес - опитувань, в яких кожний студент дає відповідь на питання щодо особливостей розвитку права і правової культури українства в різні періоди державо- і право творення. Опитування стосується і умов самостійного розвитку в добу Київської і Галицько-Волинської Русі та староукраїнського права, і в умовах бездержавності, за часи польсько-литовського панування, підросійського і півдавстрійського протекторату. Особлива увага при цьому приділяється розвитку політико - правової культури українства у ХХ ст. і тим проблемам, що перейшли у спадок ХХІ ст.

Безумовно, наведені вище приклади організації нами процесів вивчення ознак ментальності українства у політико – правовій сфері в курсі викладання історії держави і права України можуть бути творчо видозмінені і застосовані у викладанні інших навчальних курсів. При цьому до розвитку творчої активності освітян України закликає і наше внутрішнє розуміння важливості освіти у вирішенні проблем нашого сучасного одухотворення, подолання правового нігілізму. А сучасне прикладне дослідження проблем правової ментальності вітчизняними науковцями може значно посприяти процесу активного вивчення студентською молоддю України ментальних ознак власного народу із подальшою програмою дій по піднесенню рівня правової культури.

Це забезпечить кардинальні зміни методологічного порядку у освітянській сфері, переходу до освіти нового типу, так званої рефлексивної освіти. Вчити не тільки новим технологіям, а навчати мислити, найбільш ефективно організовувати мисленевий процес – такими є виклики сьогодення, такими мають стати і сучасні відгуки на них. Тільки таким чином сучасній нації і кожній людині, що її складає, можна забезпечити реальне піднесення духовності із «формуванням свого внутрішнього світу, що дозволяє людині не залежати повністю від контексту зовнішнього життя, залишатись собі тотожним» [2]. А в освітній сфері це може відкрити нову еру, яка, на думку М.Артёмової, стає ерою «глобалізації і гуманізації, ерою зростаючої потреби в одухотворенні нації, де людина гуманна і творчо збагачена, як громадянини-суверен, повинна стати у центрі цивілізаційного розвитку не лише як найвища цінність, але й надзвичайно відповідальна за свої помисли, слова, дії» [3, с. 65].

2. Кримський С. Принципи духовності ХХІ століття. Режим доступу: www.day.kiev.ua 90 КБ
Збережена копія.

3. Артёмова М. Історико-філософські, соціально-правові основи цивілізаційної парадигми розвитку людства // Україна: Шляхи формування державно-національної цілісності суспільства та утвердження духовної основи української цивілізації: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 21-23 жовтня 2010 р. У 2-х ч.ч.- Ужгород, 2011. - Ч.1.